

Fortsättningen av biologikursen....

Ekologi - hur naturen fungerar

- miljöproblem - hur människan påverkar naturen

prov /
inlämningsuppgift

Jullov

Genetik

- cellensgenetik (DNA, RNA, ribosomer, proteiner)
- individens genetik (gener, utseende, funktion, miljön)

prov

Evolution – livets (organismers) utveckling

- Etologi – djurens beteenden

prov

Kursprov/ ev.
komplettering

EKOLOGI

– läran om hur naturen fungerar

Del 1

Nya begrepp del 1.

- Ekosystem
- Biotiska faktorer
- Abiotiska faktorer
- Art
- Population
- Biologisk mångfald
- Djursamhällen
- Växtsamhällen
- Biom
- Klimat
- Habitat

Ekologi:

”vetenskapen som behandlar samspelet mellan de levande organismerna och den miljö de lever i”

wikipedia

- *Samspel (interaktion) mellan **levande varelser***

- *Samspel mellan levande varelser och deras **miljö***

Ekosystemet

en modell

- en *modell* för att beskriva *hur samspelet fungerar* i naturen
- en *avgränsad miljö*
- allt *levande och icke levande* som kan påverka livet i ekosystemet
- *modellen* fungerar överallt (i alla naturtyper på jorden)

Exempel på olika ekosystem

- stubbe

- insjö

- regnskog

- savann

- hela jorden?

Ekosystemet

Ekosystemets delar

Levande (biotiska faktorer)

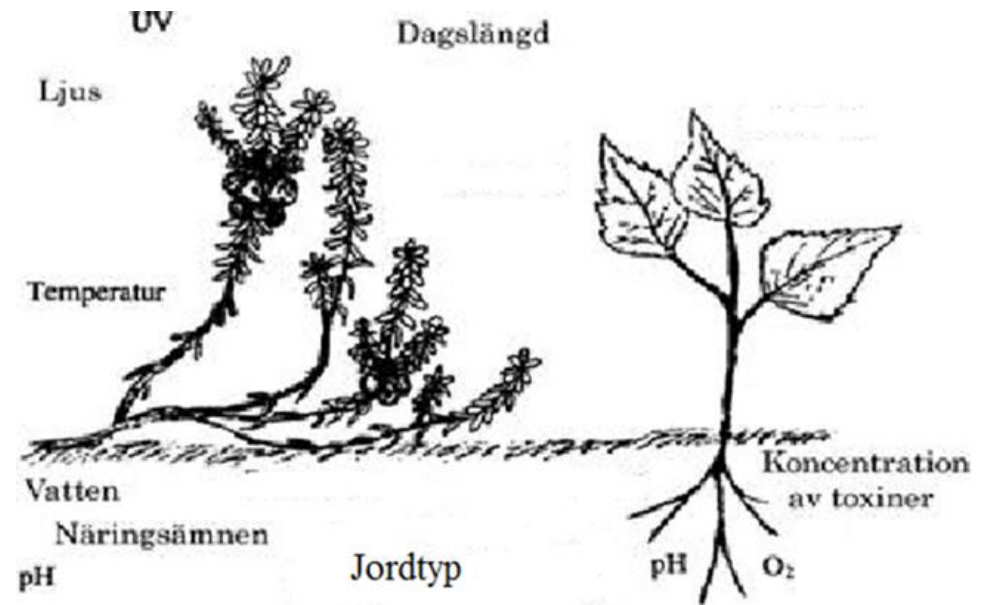

Icke levande (abiotiska faktorer),
miljön

Icke levande faktorer (abiotiska faktorer)

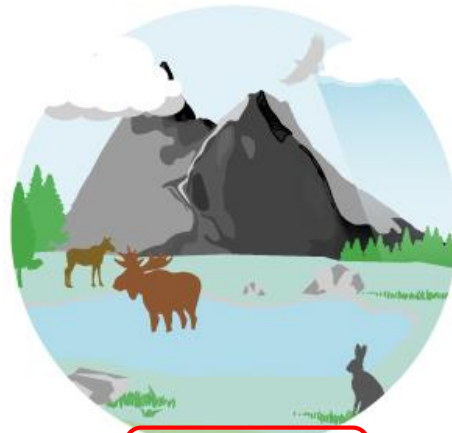
Biotiska faktorer

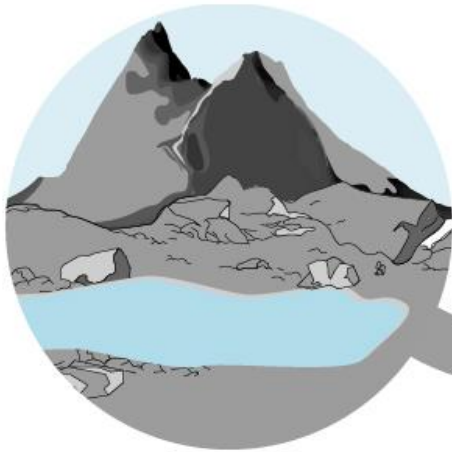
Allt levande, alla organismer:
(bakterier, växter, djur, svampar)

biotiska

ekosystem

abiotisk

Exempel på *biotiska faktorer* i ett ekosystem

Nyckelpiga

(Adephagia septempunctata)

Bladlus

(Aphis fabae)

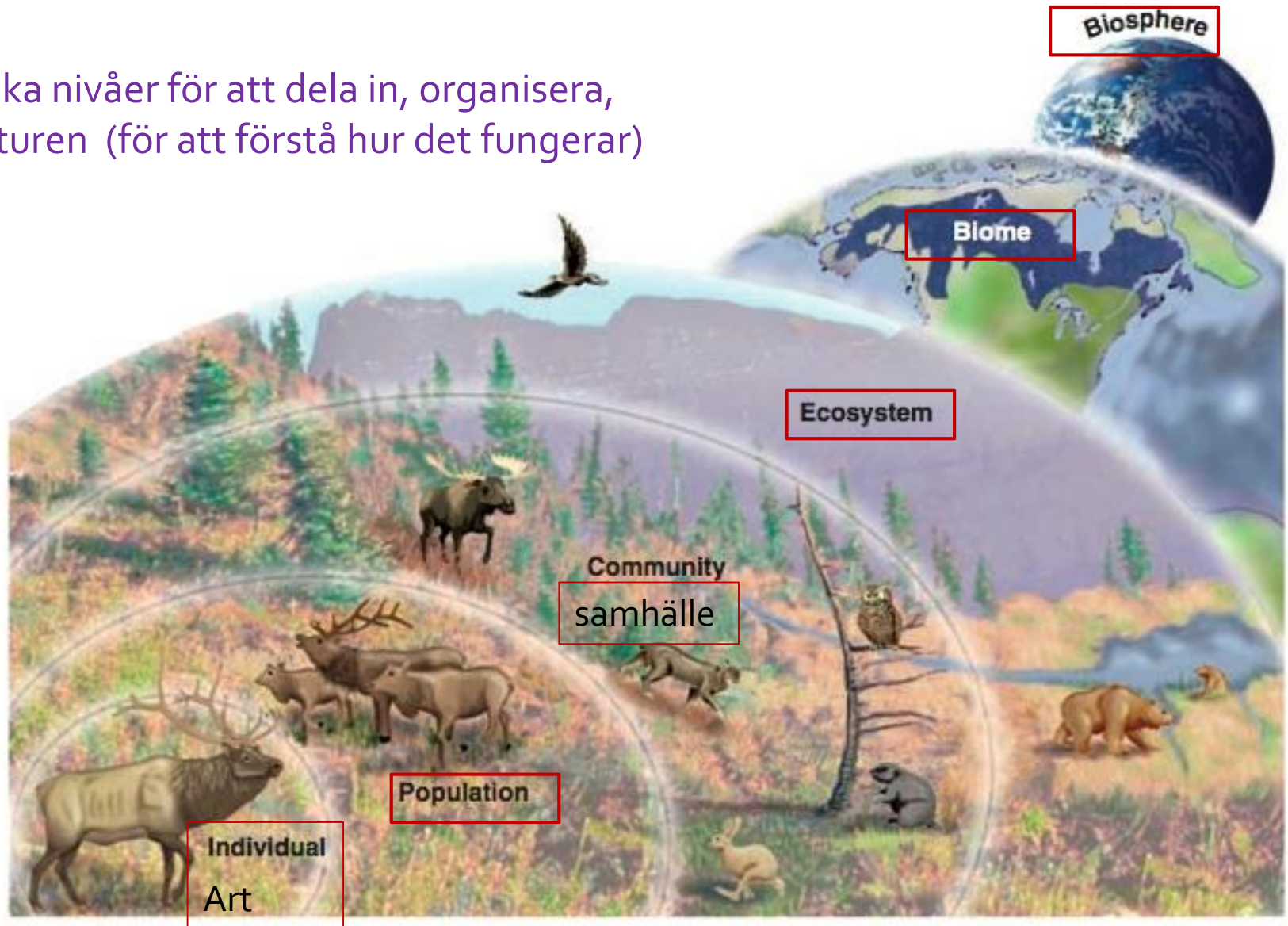
Rödmyra *(Myrmica rubra)*

Harris (växt)

(Cytisus scoparius)

Olika nivåer för att dela in, organisera, naturen (för att förstå hur det fungerar)

Levels of Organization 🌍 The study of ecology ranges from the study of an individual organism to populations, communities, ecosystems, biomes—and finally, to the entire biosphere. The information that ecologists gain at each level contributes to our understanding of natural systems.

Art

Individer som kan *fortplanta sig* och få *fertil avkomma* tillhör samma art

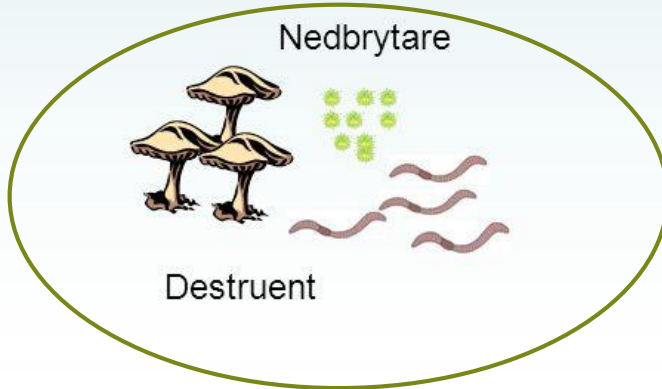
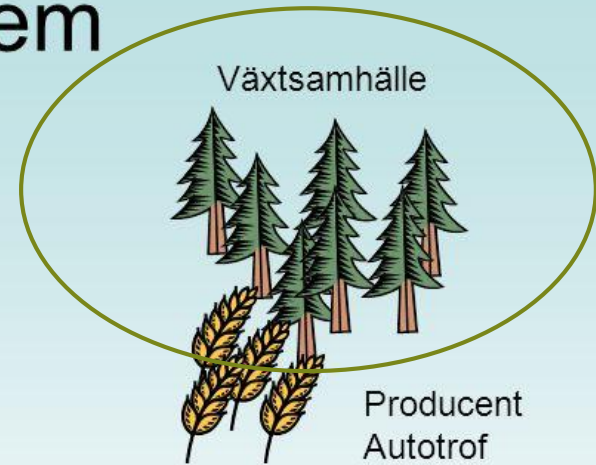
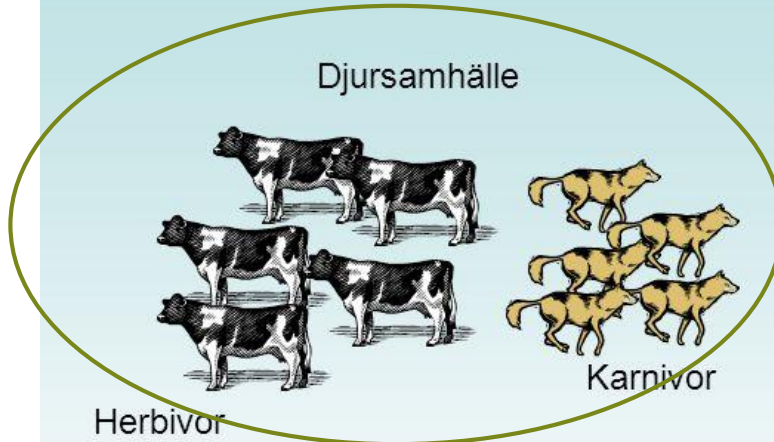
Kejsarpingvin (*Aptenodytes forsteri*)

Population

En *grupp individer* av *samma art* som lever inom ett *begränsat område*

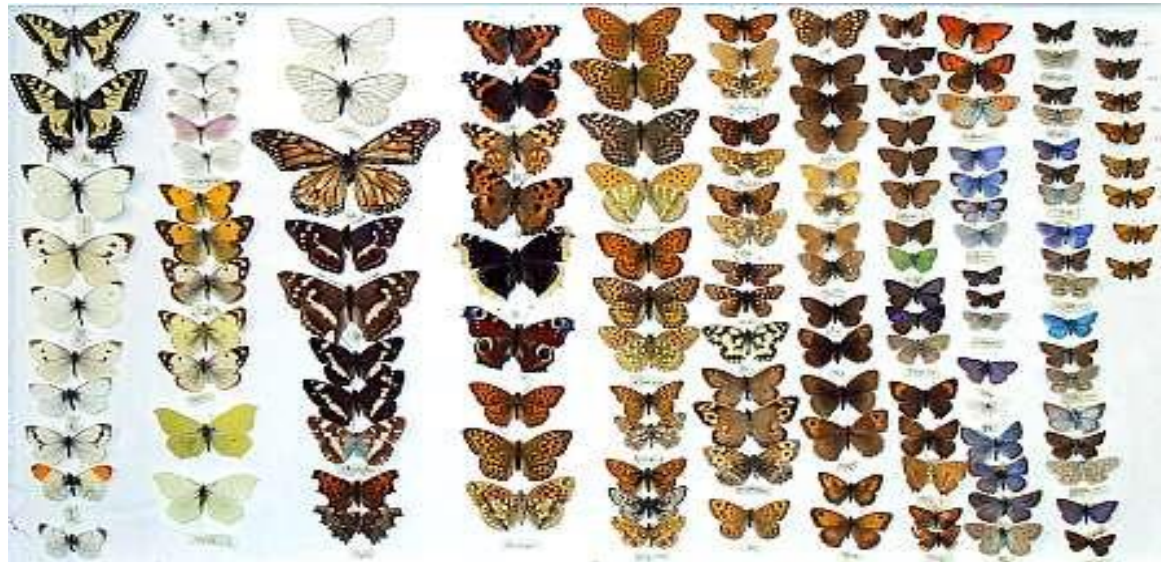
Ekosystem

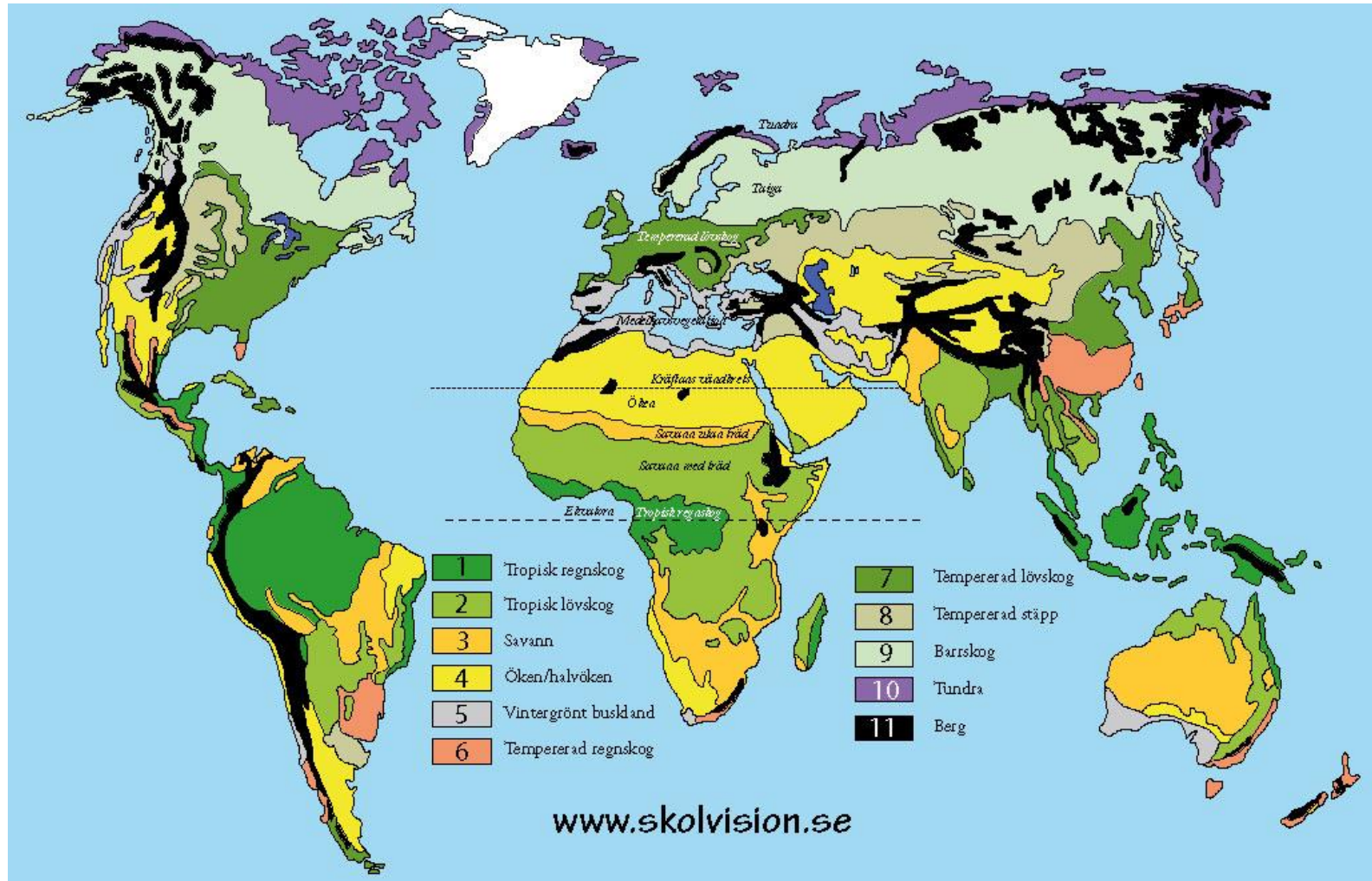
Biologisk mångfald:

Det totala antalet *olika arter* inom ett ekosystem.

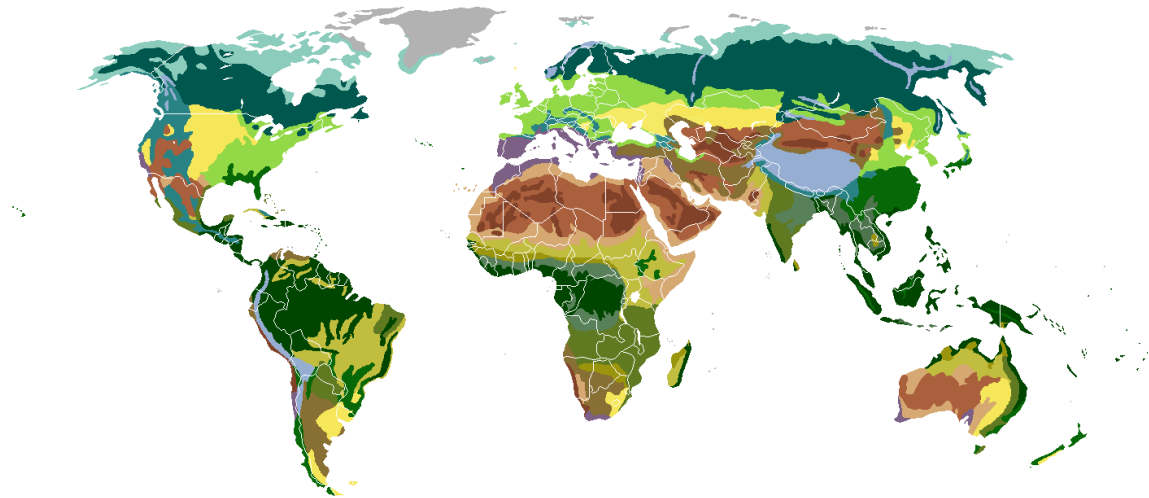
[Worcester City Museums](#)

Världens *biom* – olika vegetationsområden

Varför finns det olika biom

Olika vegetationsområden på olika delar av jordklotet?

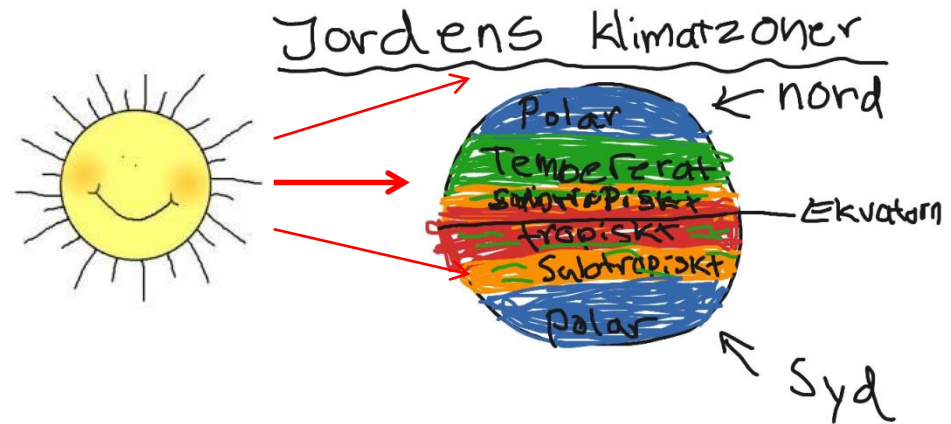
Olika *klimat* på olika delar av jorden

Klimatet påverkar var olika typer av växter/djur trivs

Klimat

- temperatur
- nederbörd
- vind
- luftfuktighet

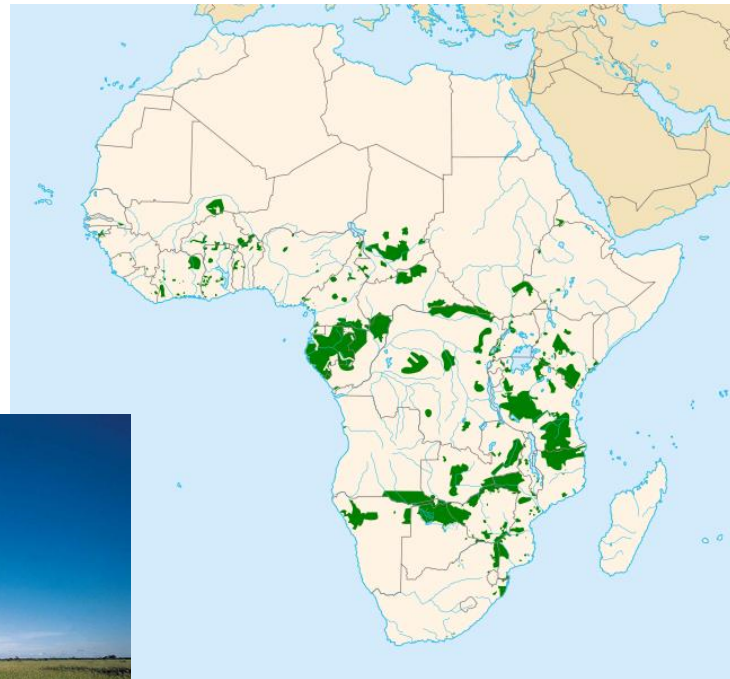
Varför olika klimat?

- Olika växter har olika behov dvs olika krav på abiotiska faktorer
- Olika djur har olika behov dvs olika krav på abiotiska *och* biotiska faktorer
- Olika arter trivs i olika miljöer!

Habitat – en miljö där det finns *förutsättningar* för *en viss art* att leva.

- Habitat för den Afrikanska elefanten

Indelning av organismer:

Producenter

- **Växter**
(alger, fotosyntetiserande bakterier)
- Autotrofer
- *Producerar* organiska föreningar,
glukos (kemisk energi)
- Fotosyntes:
koldioxid + vatten + **solljus** → socker +
syrgas

Konsumenter

- **Djur, svampar, bakterier**
- Heterotrofer
- *Konsumerar* organiska föreningar
(kemisk energi)

Energi kan inte skapas eller förstöras bara omvandlas mellan olika energiformer (energiprincipen)

Energiformer i ett **ekosystem**

- Värme energi
- Kemisk energi
- Strålnings energi (solljus)
- Rörelseenergi

Andra energiformer

- Elektrisk energi
- Kärnenergi
- Lägesenergi

Film-kanske

Läxa / att jobba med nu...

- läs sid 140-147 i boken
- Instuderingsfrågor ekologi 1, del1 uppgift 1-16
- Markera svåra ord / begrepp e t c – inleder med frågor nästa lektion.

Del 2

Energi och näringsämnen

- Vad händer med energin i ett ekosystem?
(Kemiskenergi, rörelseenergi, värmeenergi, strålningsenergi)
- Vad händer med näringsämnena?

Näringsämnen

Livets byggstenar – *näringsämnen*

- *Organiska näringsämnen*

Innehåller (**C**, kol) .

Kolatomer sitter ihop med varandra , bildar makromolekyler (kolhydrater, proteiner, fetter)

- *Oorganiska näringsämnen*

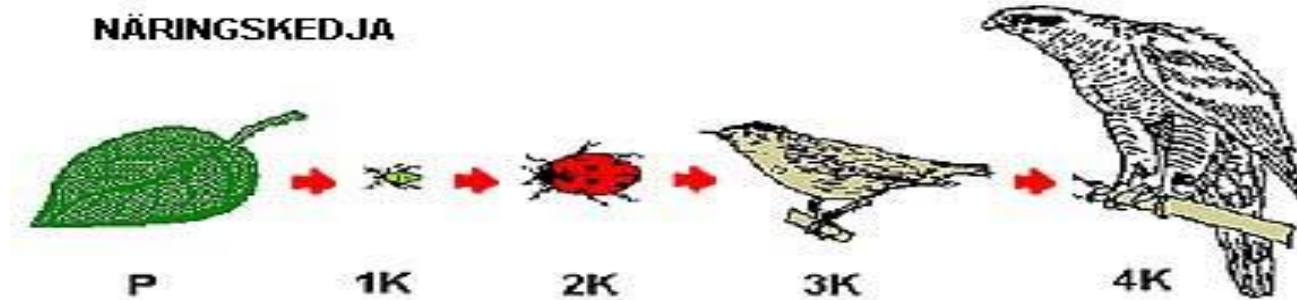
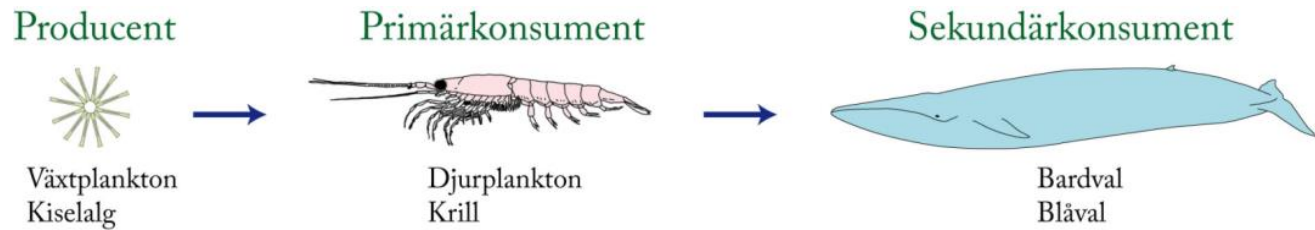
(**N**-kväve, **P**-fosfor, metalljoner), CO_2

I jonform kallas oorganiska näringsämnen för **närsalter**

T ex: NO_3^- (nitratjoner) , NH_4^+ (ammoniumjoner) , K^+ , Ca^{2+} mfl

Näringskedjor visar:

- "vem som äter vad"
- hur *energin/näringsen transporteras* genom ekosystemet
- olika *trofinivåer* i ekosystemet

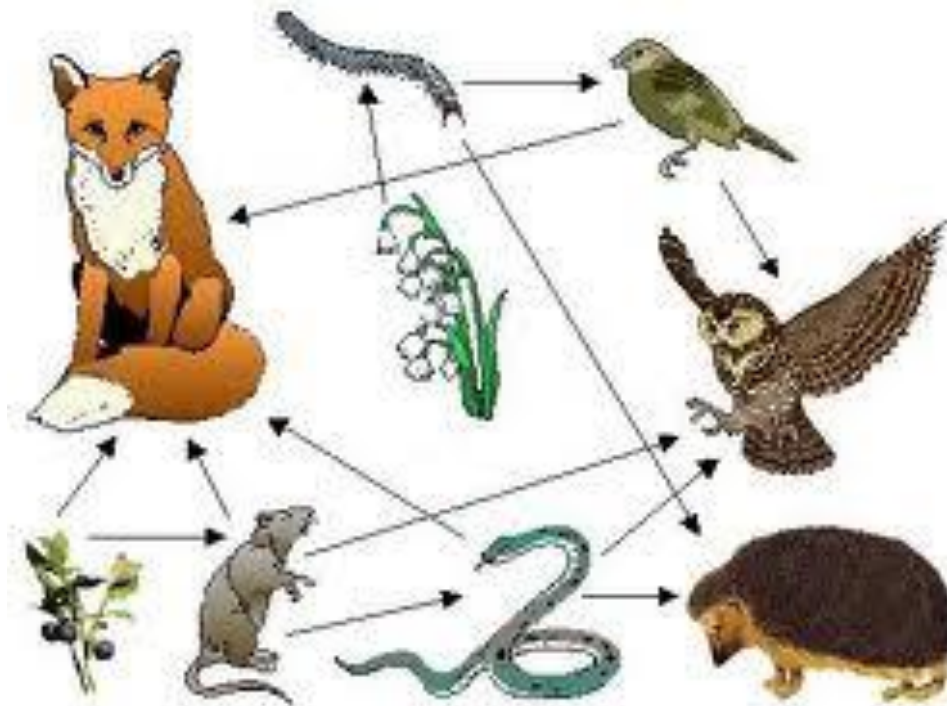
Rita *tre olika näringskedjor* av följande organismer

- Rödräv
- Igelkott
- Snok (orm)
- Skogsmus
- Larv
- Liljekonvalj (producent, växt)
- Kattuggla
- Lövsångare (fågel)
- Blåbär (producent, växt)

Näringsväv

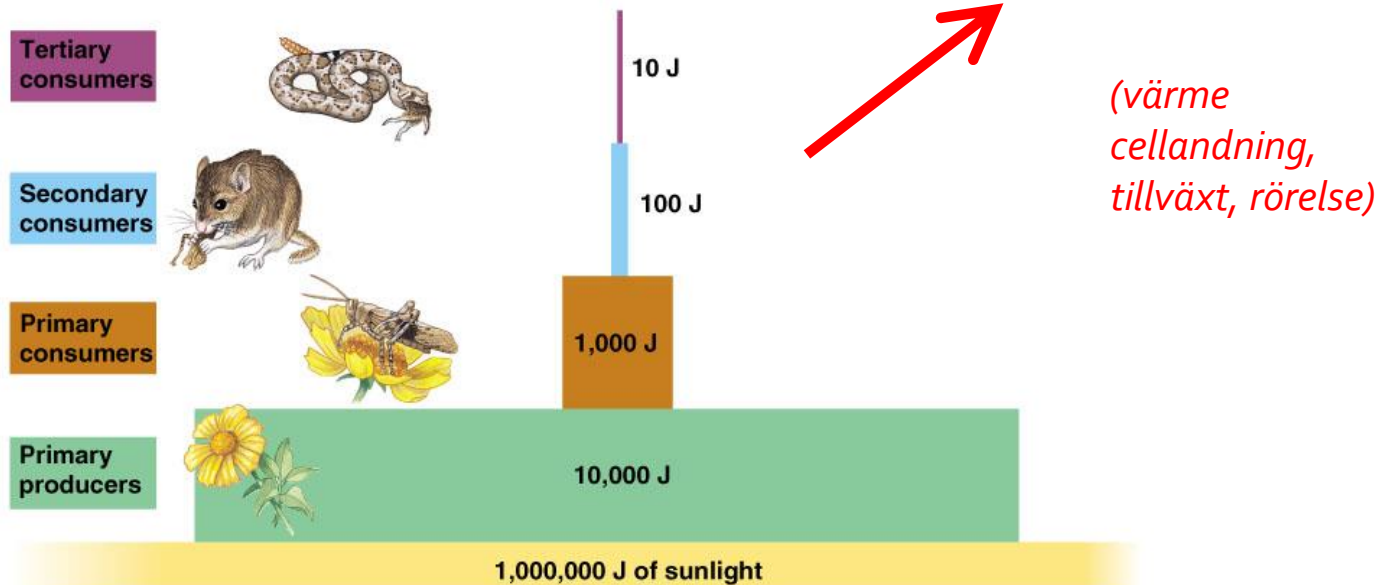
–näringsskedjorna går in i varandra

Energipyramid

– visar *energiflödet/energiförluster* i en näringskedja

trofinivåer

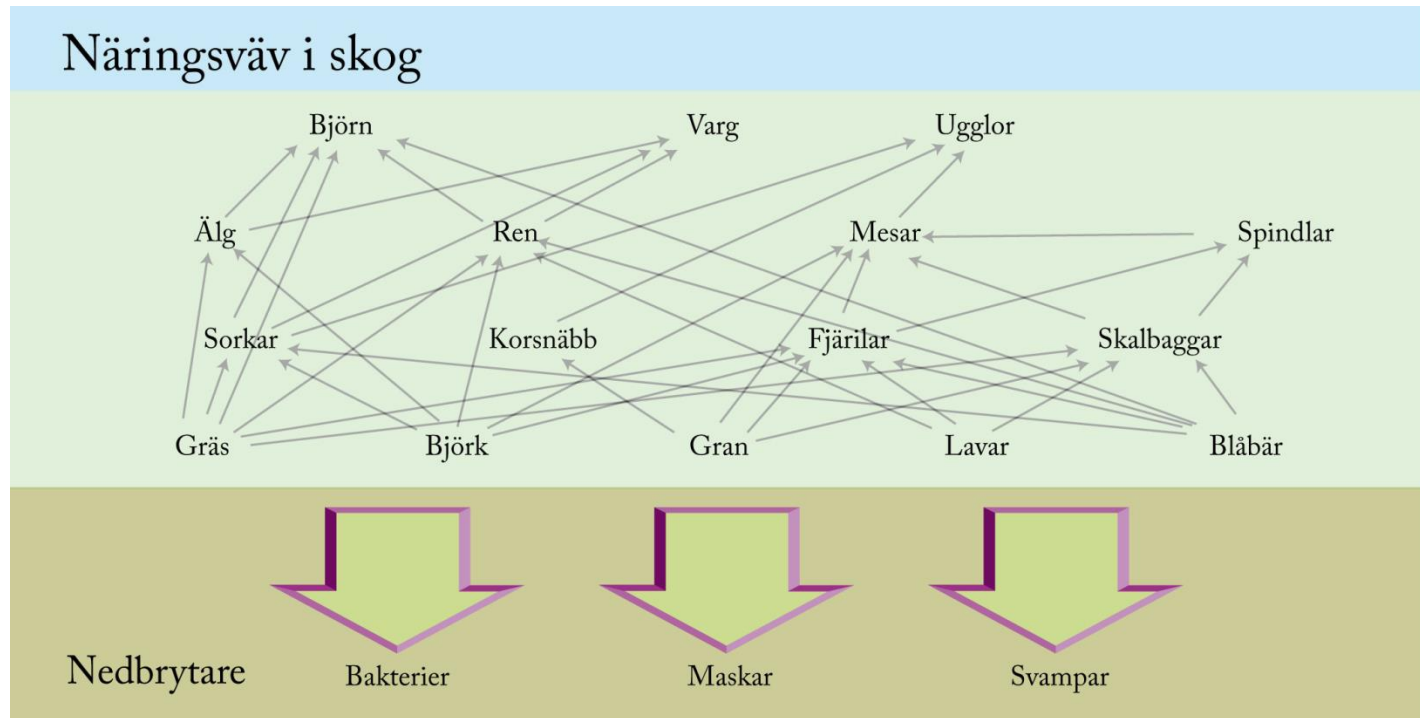
Copyright © Pearson Education, Inc., publishing as Benjamin Cummings.

*J = Joule
(energienhet)*

- Energien *flödar genom* ekosystemet
- Näringsämnen *cirkulerar i* ekosystemet (i olika kretslopp)

Vad händer med näringsämnenäna?

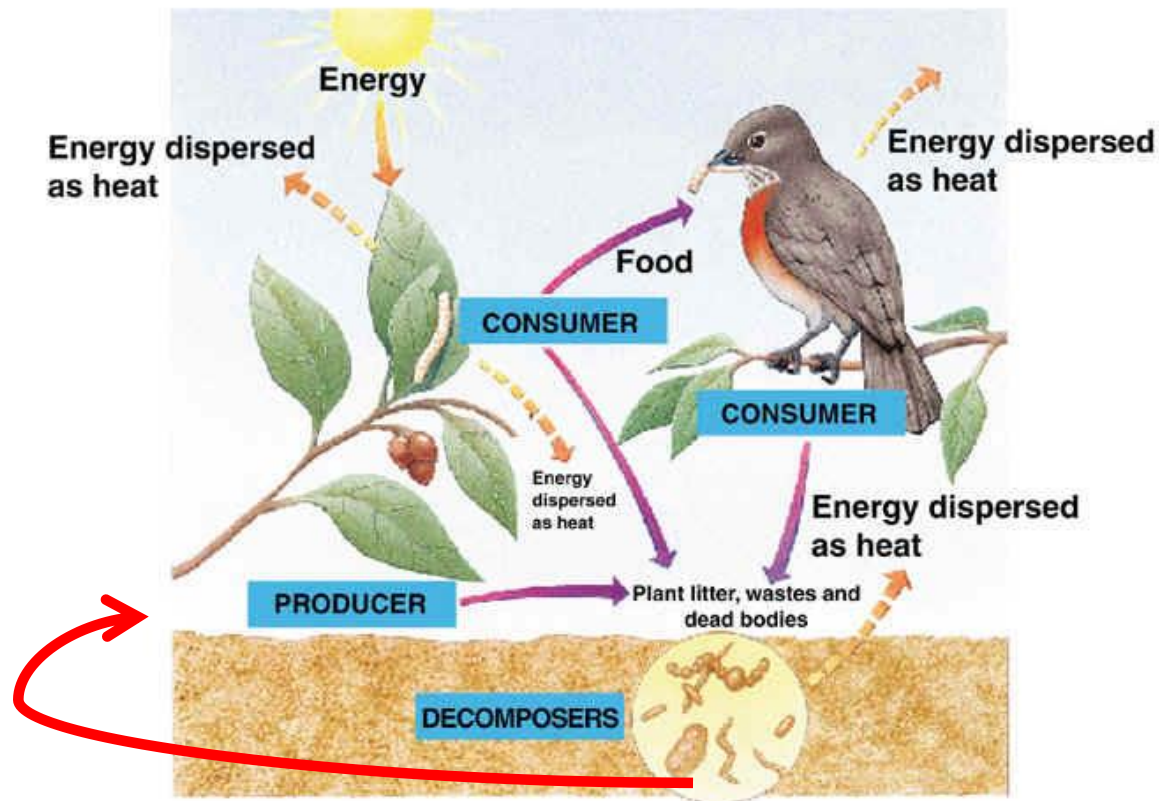
Nedbrytare (viktig roll i ekosystemet)

- bryter ner döda organismer (makromolekylerna) till näringsämnen (närsalter) och koldioxid/vatten

Bakterier och svampar (maskar)

Raven/Berg, Environment, 3/e
Figure 4.6

Döda organismer
(avfall) bryts ner
till *närsalter* och
koldioxid/vatten

Instudering avsnitt 2

Del 3

Kretslopp

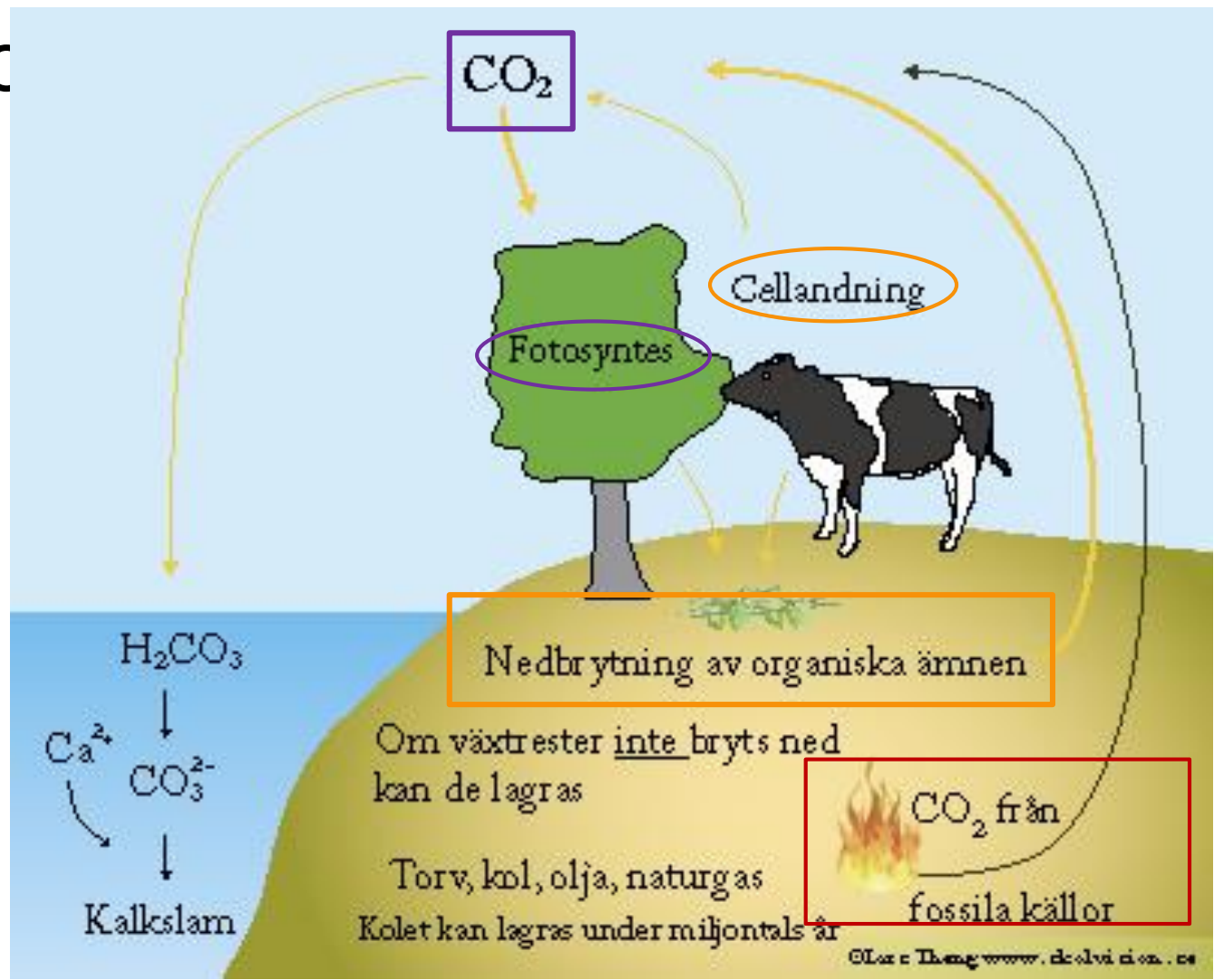
Obs!

Energien flödar genom ekosystemet

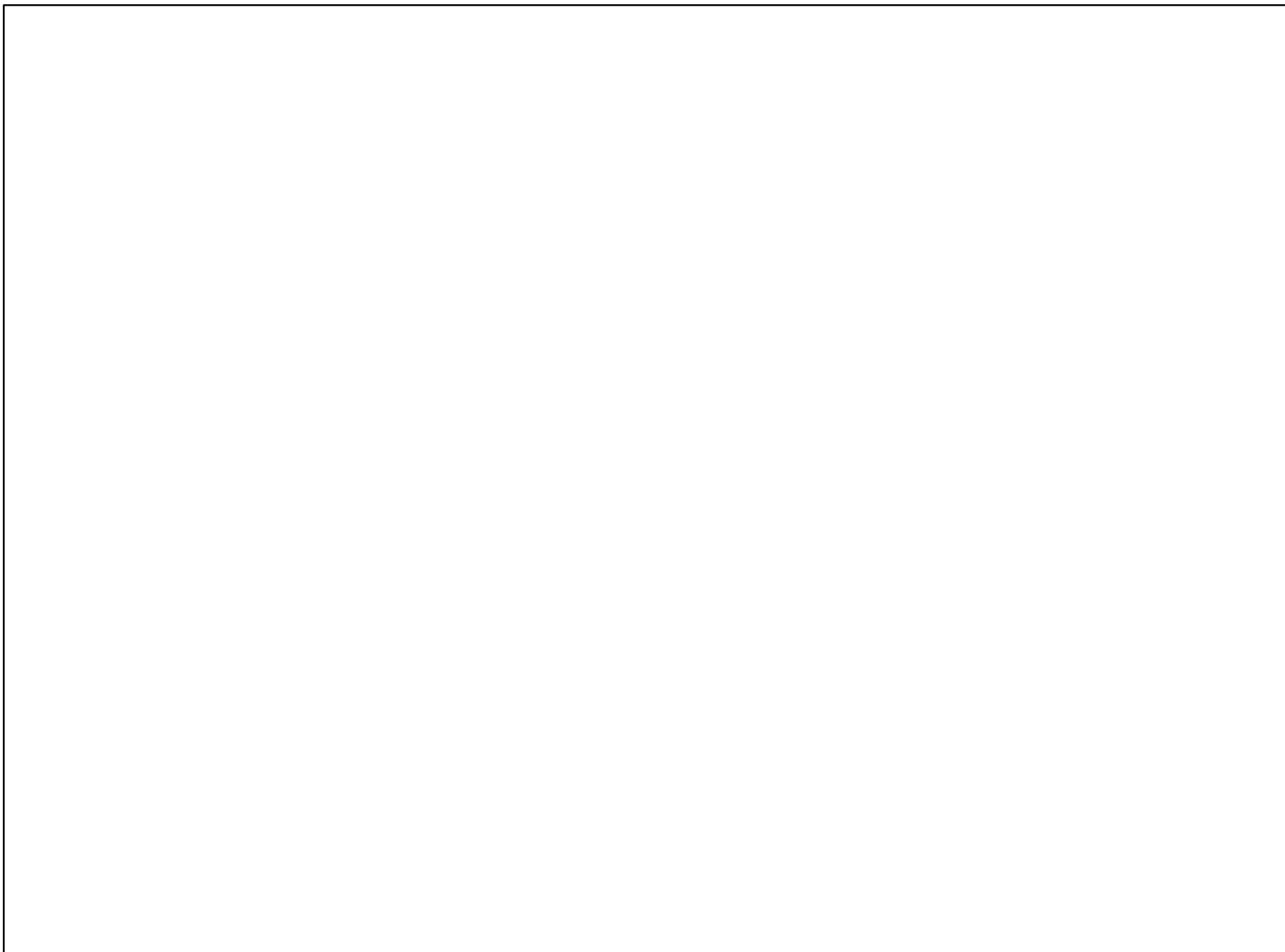
(omvandlas tillslut till värme)

Näringsämnen cirkulerar i olika kretslopp

Kc

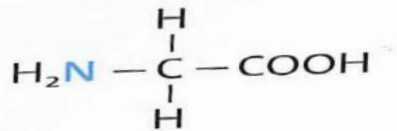
Kväve (N)

N_2
kvävgas

NH_3
ammoniak

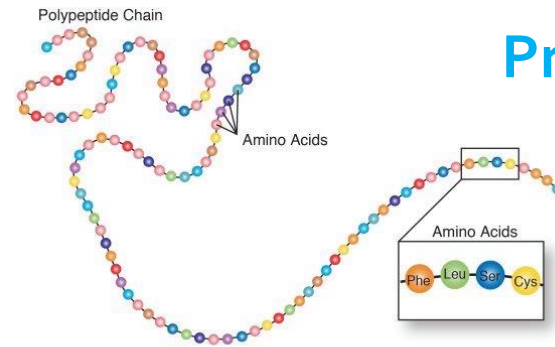
NH_4^+
ammoniumjon

NO_3^-
nitratjon

aminosyra (Glycin)

Kväve som grundämne och i några olika kemiska föreningar.

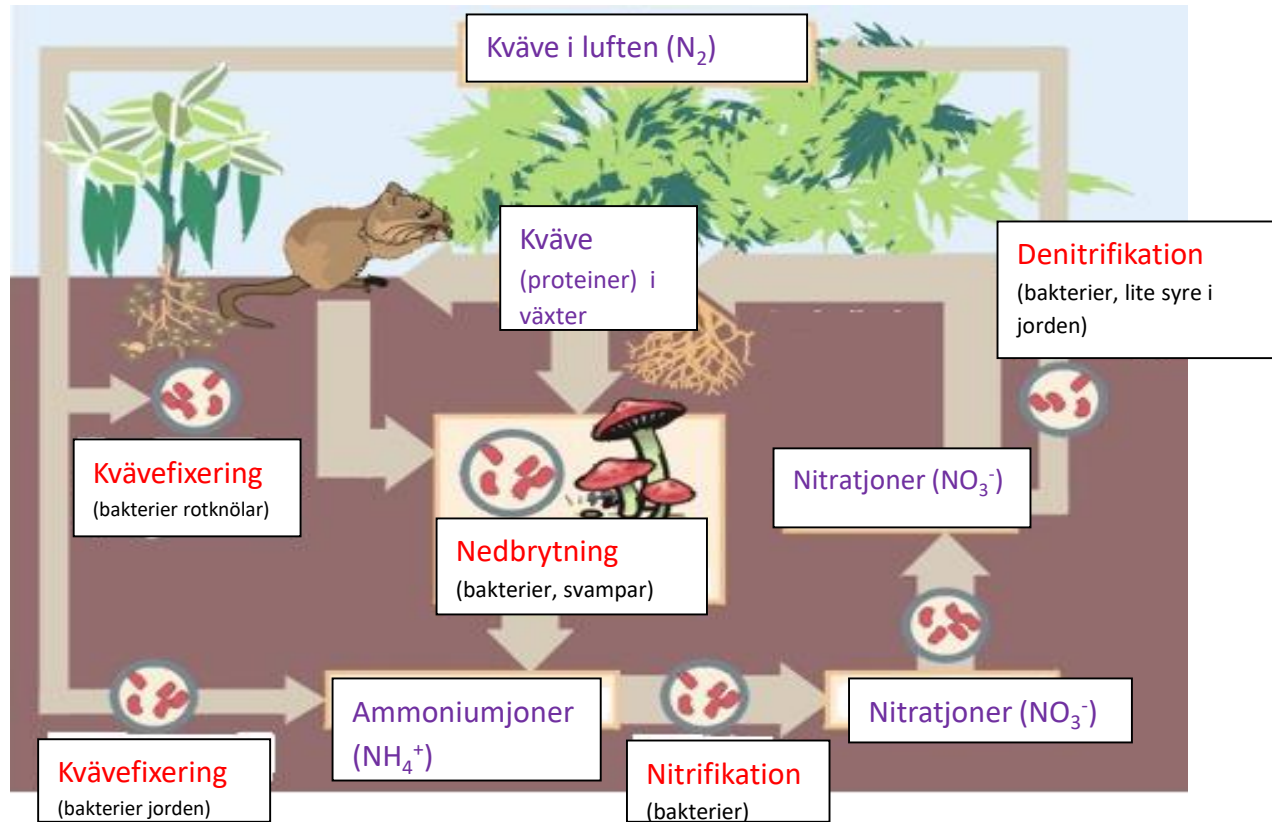

Proteiner

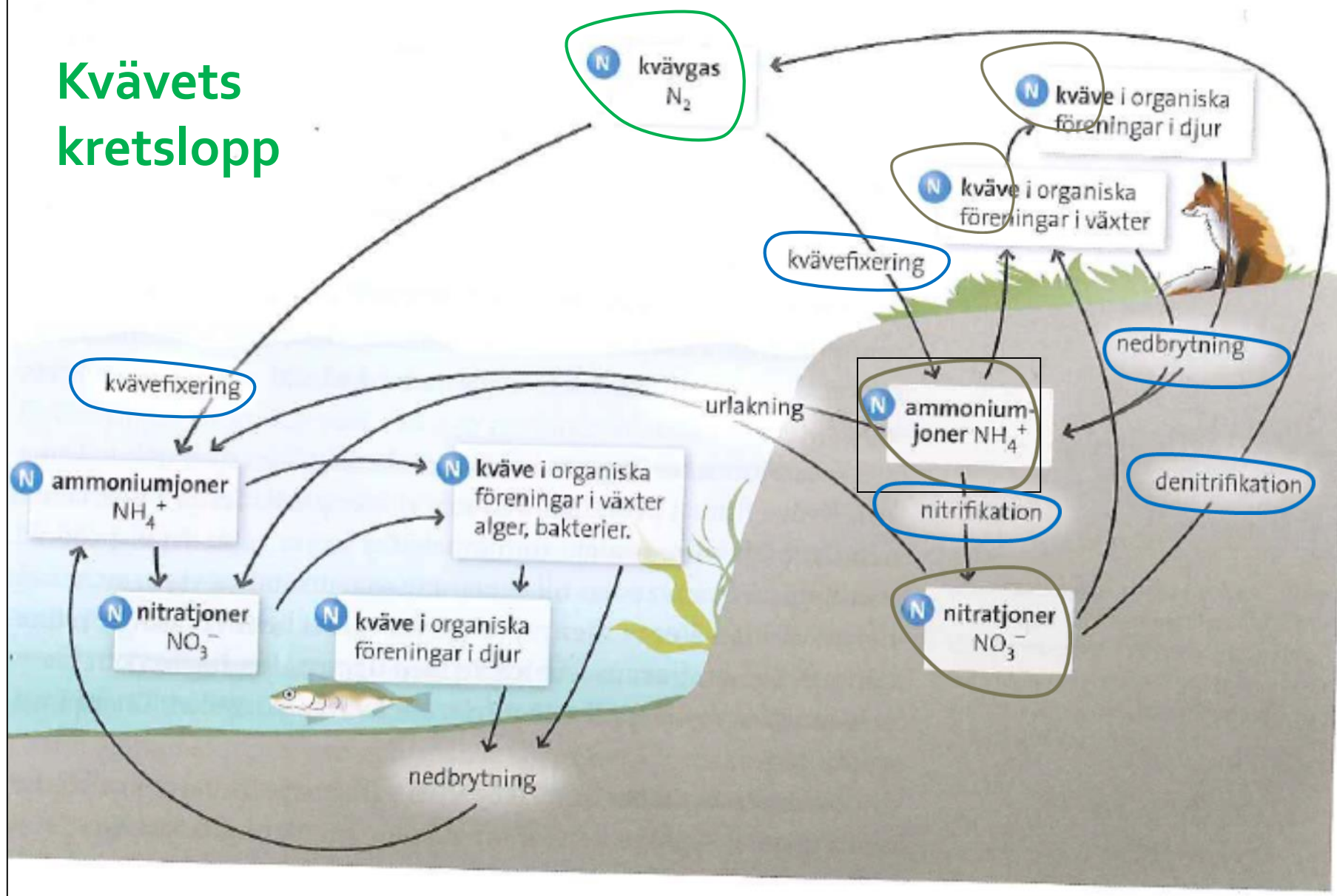
Amino Acids

Ala: Alanine	Gln: Glutamine	Leu: Leucine	Ser: Serine
Arg: Arginine	Glu: Glutamic acid	Lys: Lysine	Thr: Threonine
Asn: Asparagine	Gly: Glycine	Met: Methionine	Trp: Tryptophane
Asp: Aspartic acid	His: Histidine	Phe: Phenylalanine	Tyr: Tyrosine
Cys: Cysteine	Ile: Isoleucine	Pro: Proline	Val: Valine

Kvävets kretslopp

Kvävets kretslopp

- Instuderingsfrågor **ekologi del 2** (boken s 147-153)
- uppgift 17-37 (fil hemsidan)

Miljöproblem-störningar i ekosystemet

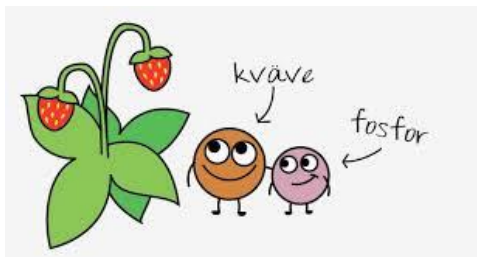
- Övergödning (s 248-251)
- Växthuseffekten (s 239-244)
- Miljögifter (s 254-262)

Övergödning

Övergödning (miljöproblem)

Orsak: en sjö/hav tillförs så mkt näringsämnen/närsalter (N, P) att det blir störningar i ekosystemet

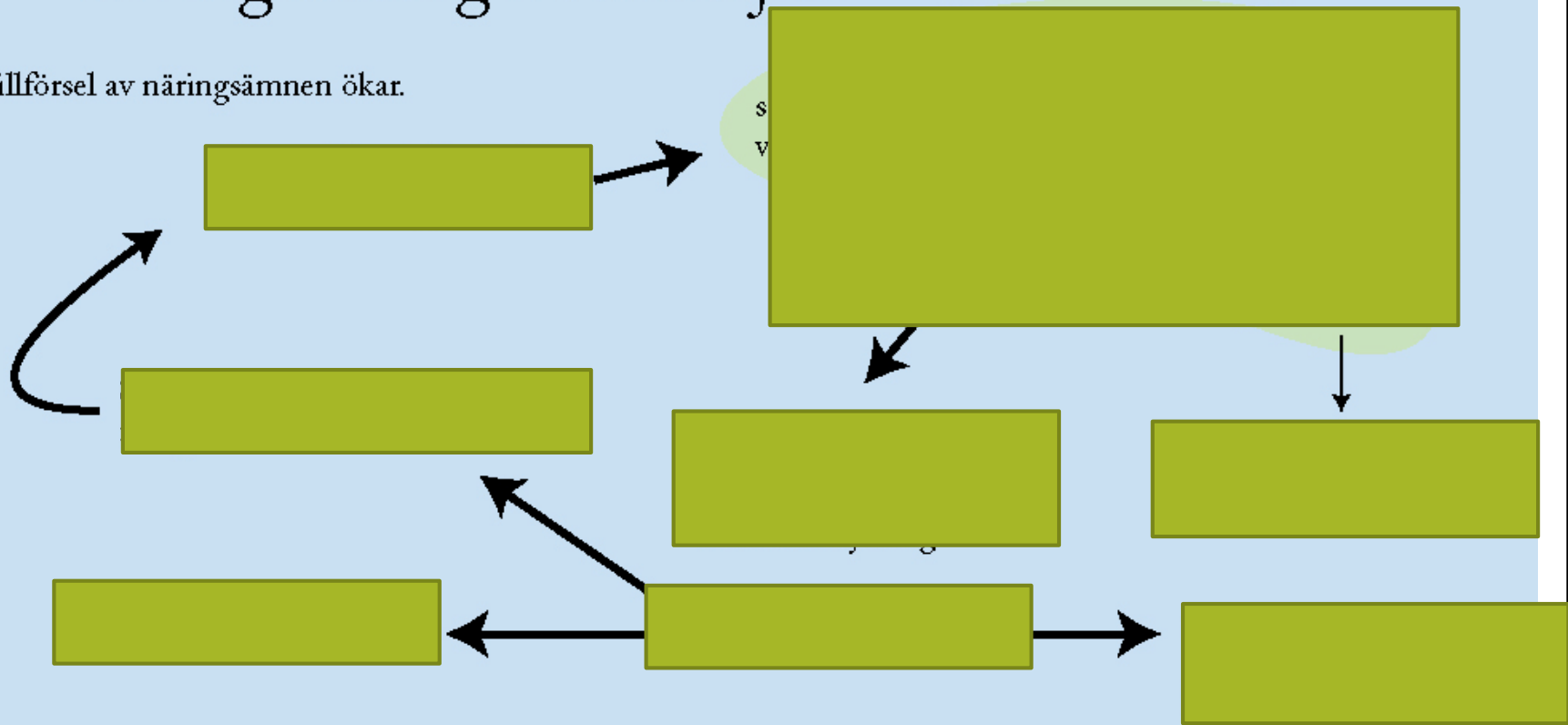
(s 248-251)

Övergödning i Östersjön

Tillförsel av näringsämnen ökar.

Övergödning i Östersjön

Tillförsel av näringsämnen ökar.

Kväve (N) och fosfor (P)
leder till ökad produktion.

Ökad produktion

snabbväxande alger och
växtplankton ökar

minskat siktdjup

mer djurplankton

mer skarpsill

mer föda för torsk

större mängd torsk

Syrefria förhållanden ökar
rörligheten hos kväve och fosfor.

Döda organismer
sedimenterar till botten.
ökad nedbrytning

syrebrist

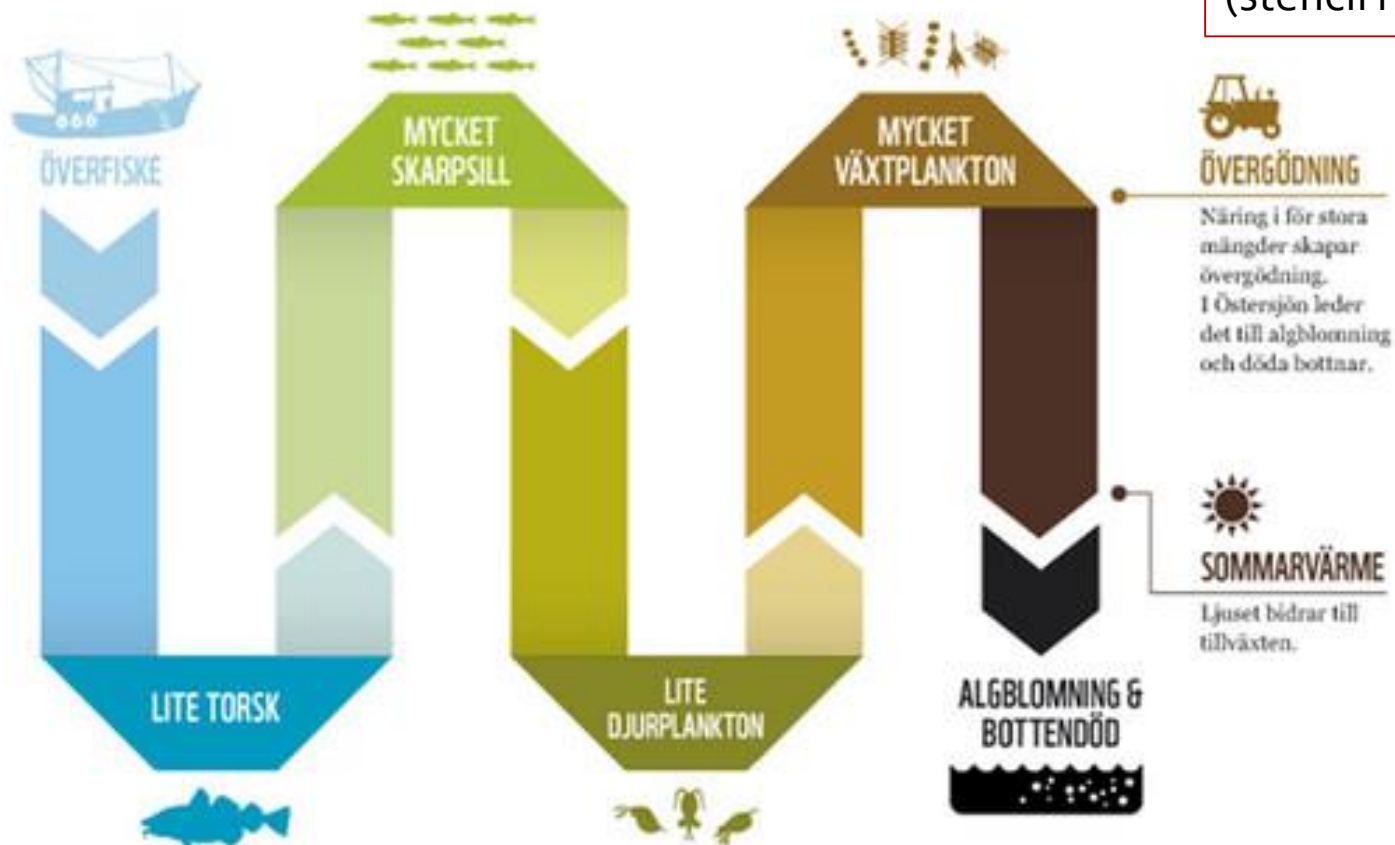
Giftigt svavelväte bildas.

torskäggs dör

mindre mängd torsk

ÖSTERSJÖN

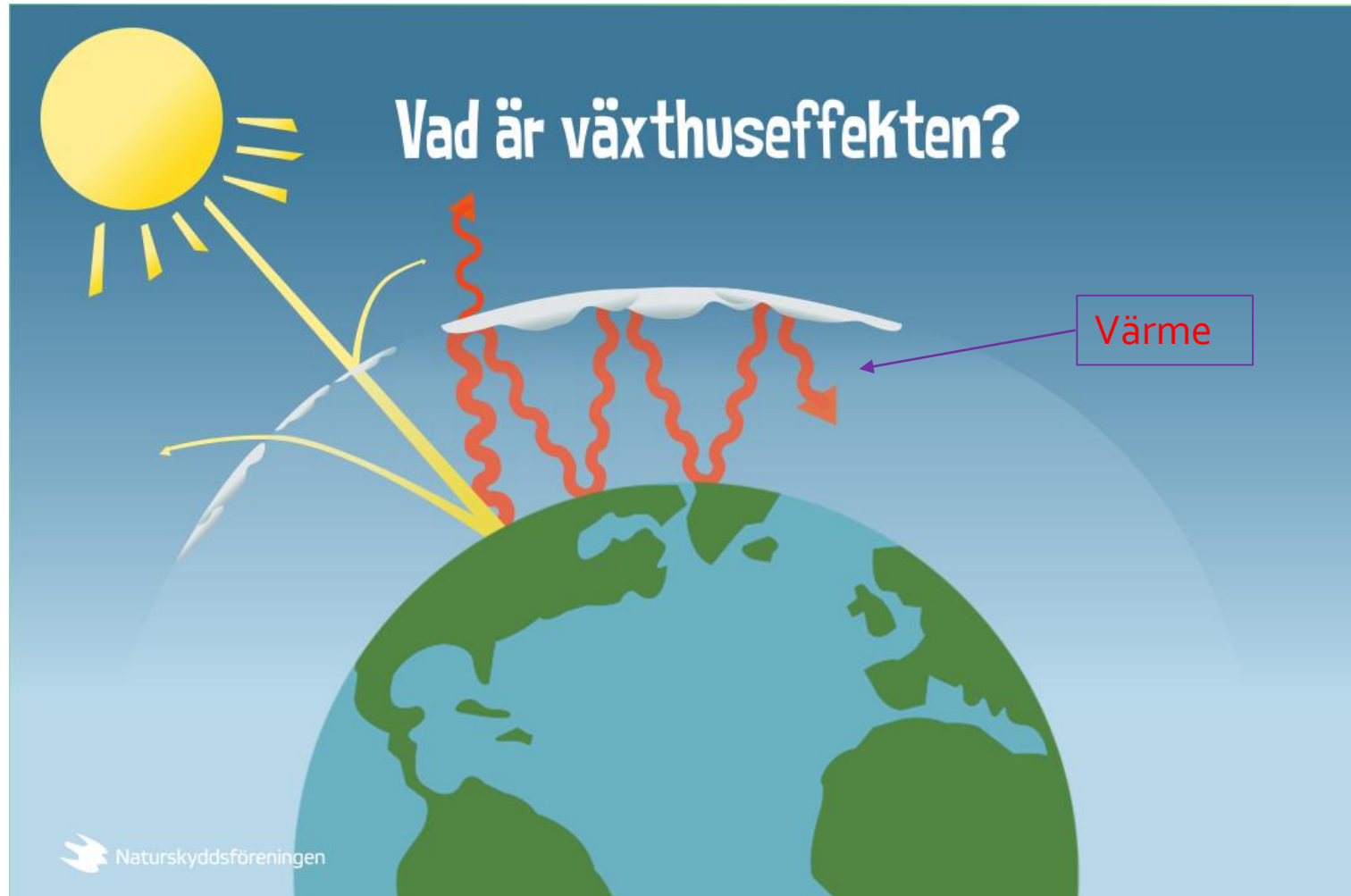
FISK ÄR INTE BARA MAT - ALLT HÄNGER IHOP

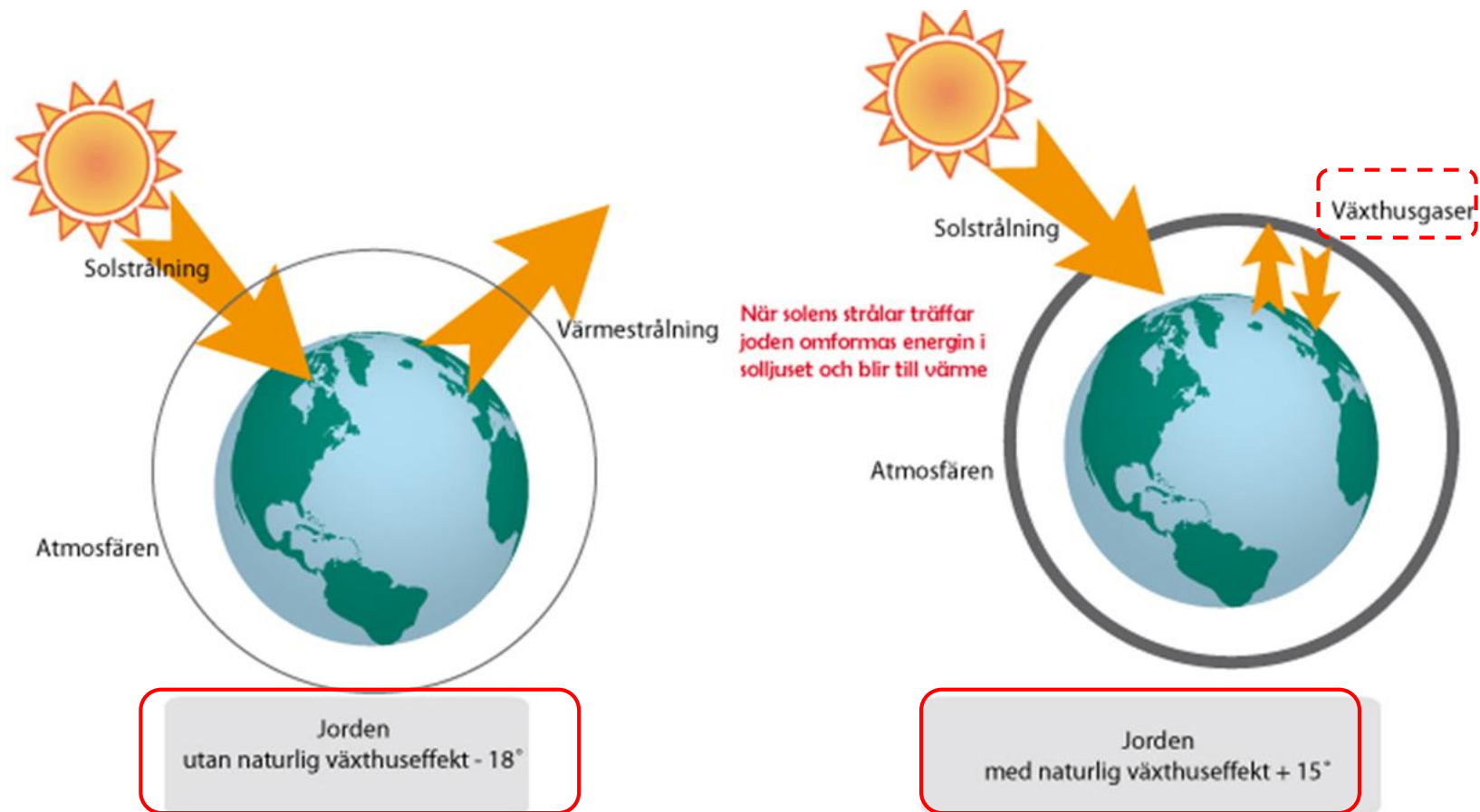

Hur hänger allt ihop?

Skriv ner en egen förklaring, använd "sambandsorden". (stencil hemsidan)

Växthuseffekten

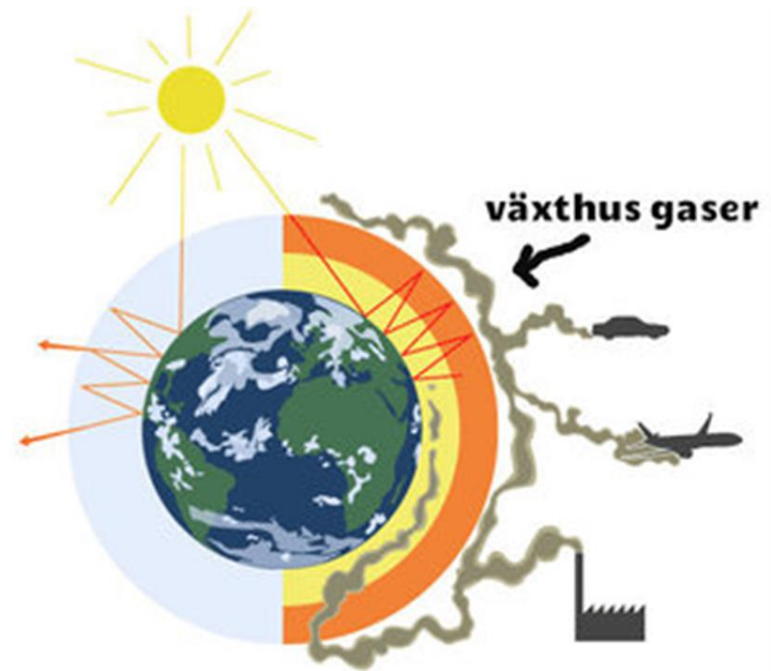

- Tack vare de naturliga växthusgaserna i atmosfären, bl.a. koldioxid och metan, stannar en del värme kvar och värmer upp jorden. Utan denna naturliga växthuseffekt skulle så mycket värme reflekteras ut i rymden att jorden skulle bli mycket kall och obeolig.
- Förutom atmosfärens växthusgaser finns även andra faktorer som påverkar instrålningen av solljus och utstrålningen av värme. Exempelvis absorberar vatten solstrålningen väl, medan snö och is tvärtom reflekterar solljuset
- Under de senaste 100 åren har koncentrationen av växthusgaser i atmosfären ökat, framförallt koldioxid. Därmed stannar mer av värmen från solljuset kvar på jorden, med det följer en ökande medeltemperatur.
- Den ökande medeltemperaturen påverkar i sin tur bland annat vädret och havsnivån.

Växthusgaser

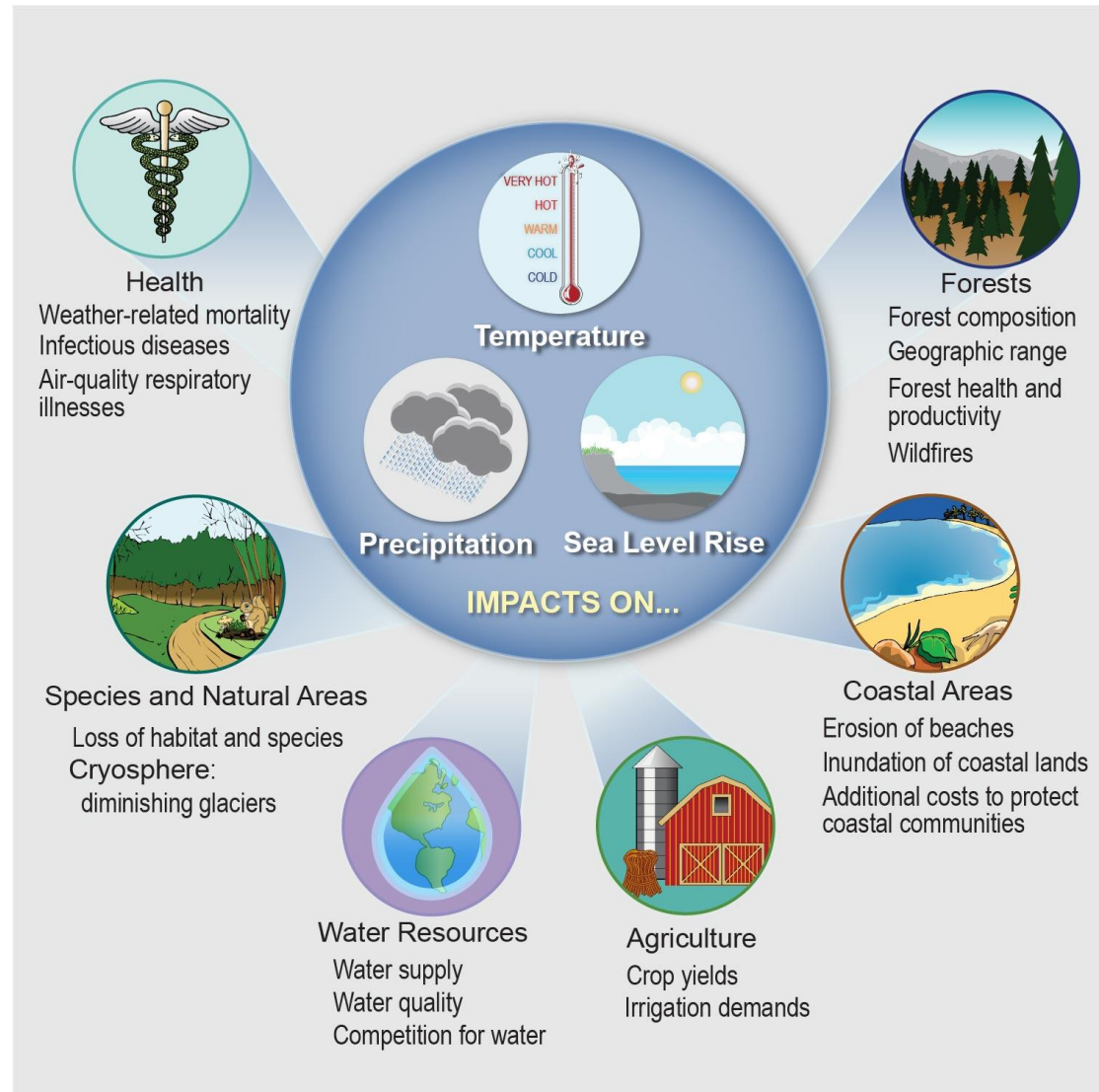
- vattenånga (H₂O)
- **koldioxid (CO₂)**
- dikväveoxid (N₂O)
- metan (CH₄)

Potential Effects of Climate Change

Vilka effekter ger
klimatförändringar
på ekosystemen.

Diskutera!

Miljögifter

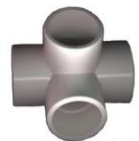
- *Giftiga* ämnen för organismen
- Fettlösliga ämnen (*stannar i organismen*)
- *Bryts inte ner* (*stannar* i naturen)
- *Tungmetaller* (kvikksilver, bly, kadmium, koppar)
- *Organiska miljögifter*
  - Bekämpningsmedel tex DDT
  - Nyttokemikalier tex PCB, flamskyddsmedel
  - Rester vid förbränning tex Dioxiner

Polymerer-forts

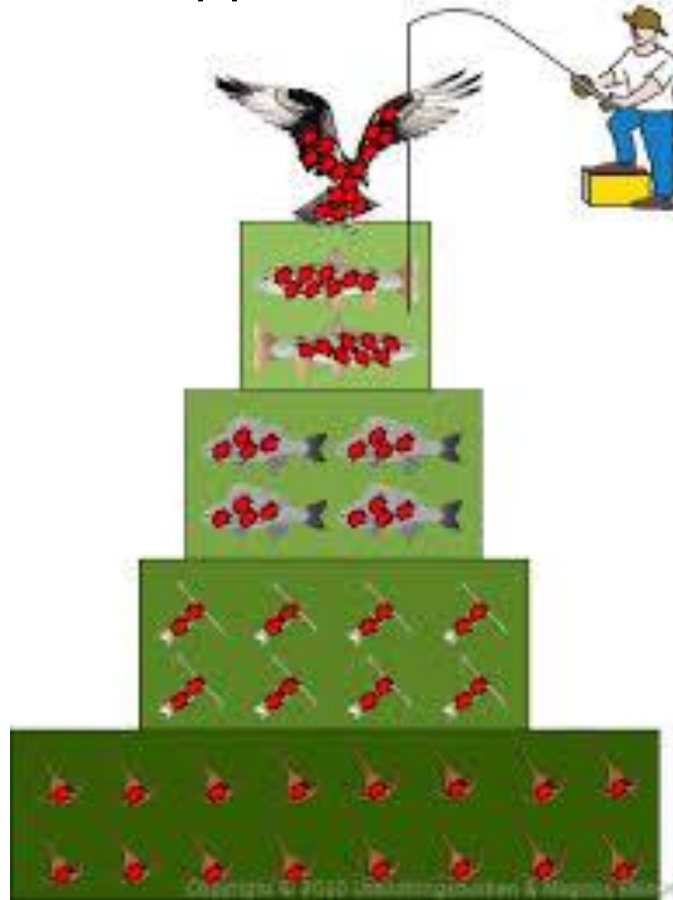
Information om tillsatser i plast

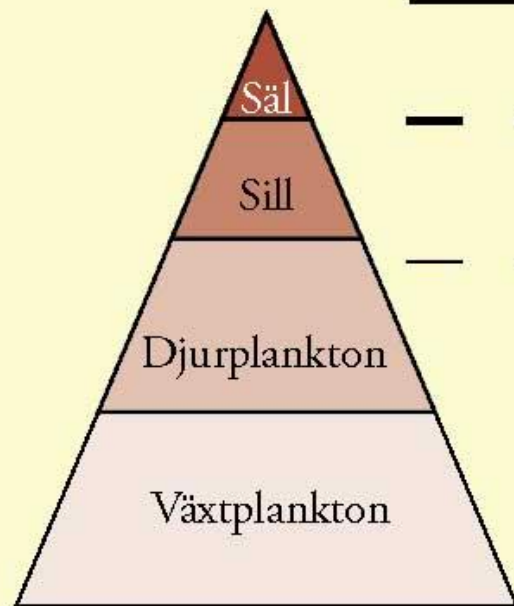
- Flamskyddsmedel, t.ex. bromerade flamskyddsmedel, fosforbaserade flamskyddsmedel
- UV-skydd t.ex. karbonsvart, benzofenon-, benzotriazol-föreningar
- Antioxidanter, tex. HALS
- Mjukgörare, t.ex. ftalater, klorparaffiner

Miljögifter -toppkonsumenter drabbas hårdast

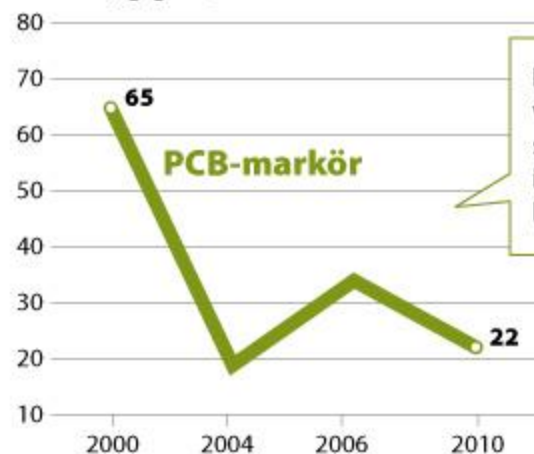

	Biomassa (kg)	Miljögift ($\mu\text{g/g}$ fettvikt)	Giftverkan
Säl	100	800	Stor risk för skador
Sill	1 000	3	Liten risk för skador
Djurplankton	10 000	0,03	Ingen risk för skador
Växtplankton	100 000	0,0003	

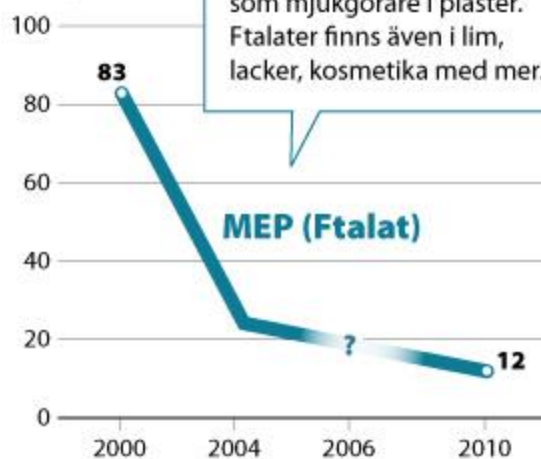
Gifterna som minskat Studie av mönstrande unga svenska män.

CB-153 (ng/g fett)

PCB har sedan 1920-talet använts som isolatorvätskor i transformatorer och kondensatorer, som mjukgörare i plaster och som tillsatsmedel i hydrauloljor, smörjoljor, färg, fogmassor. I Sverige totalförbjöds all ny användning 1978.

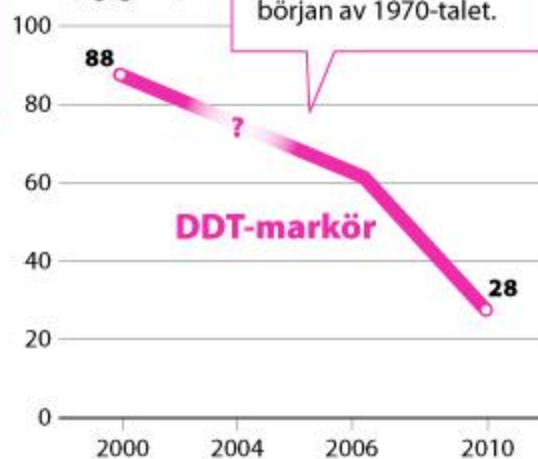
nmol/mmol

Ftalater används allmänt som mjukgörare i plaster. Ftalater finns även i lim, lacker, kosmetika med mer.

Uppgift saknas för år 2006

DDE (ng/g fett)

DDT lanserades 1942 som ett insektsbekämpningsmedel. Besprutning med DDT förbjöds i Sverige och många andra länder i början av 1970-talet.

Uppgift saknas för år 2004

- Instudering Ekologi Del 4

Människan och naturen

Inlämningsuppgift

- Naturliga och av människan orsakade störningar i ekosystem kopplat till bärkraft s 181 och biologisk mångfald
- Ekologisk hållbar utveckling lokalt och globalt – olika sätt att bidra till detta. s268
- Ekosystemtjänster s269

